

František Graus

Životopis

Narodil sa 14. 12. 1921 v Brne do nemecky hovoriacej židovskej rodiny. V roku 1932 je prihlásený na prestížne nemecké gymnázium. Stadiaľto je kvôli myšlienkam národného socializmu prehlásený na Spolkové židovské reformné reálne gymnázium. V škole sa ukázalo, že je veľmi dobre jazykovo zdatný.

2. 12. 1941 bol spolu so svojím bratom a mamou transportovaný do Terezínu. Tu kvôli svojim jazykovým schopnostiam bol pridelený k triedeniu a inventarizácii židovskej a inej literatúry. Vytvára si vlastnú knižnicu a jej časť tvoria aj marxistické spisy. Stretáva tu dr. Bruna Zwickera, svojho učiteľa zo židovského gymnázia a aj pod jeho vplyvom sa stáva marxistom a neskôr vstupuje do ilegálnej terezínskej Komunistickej strany Československa.

Po vojne sa vracia do Prahy, kde študuje najnovšie dejiny na Filozofickej fakulte UK. V roku 1948 obhajuje svoju dizertačnú prácu a zamestnáva sa v Štátnom historickom ústave. Po založení ČSAV viedol rôzne oddelenia a taktiež sa stal šéfredaktorom ČsČH. V máji (květnu) 1967 je menovaný riadnym profesorom pre obor českých dejín a neskôr aj vedúcim katedry československých dejín na Filozofickej fakulte UK. V 60. rokoch sa odkláňa od marxizmu. Po invázii vojsk do ČSSR, vydáva ČsČH zvláštne vydanie v ktorom odsudzuje túto agresiu. Práve tieto jeho postoje ho nakoniec doviedli emigrovať.

V novembri (listopadu) dostáva ponuku na post hosťujúceho profesora v Giessenu. Prijíma to a následne dostáva od univerzity čestný doktorát. Vracia do ČSSR a v septembri (září) 1969 odchádza z ČSSR natrvalo aj so svojou rodinou. V zahraničí prednáša v Kostnici, neskôr sa stáva profesorom na Giessenskej univerzite a v roku 1972 sa stáva profesorom pre stredoveké dejiny na univerzite v Bazileji. V roku 1983 bol poctený členstvom v prestížnom nemeckom historickom časopise *Historische Zeitschrift*, kde publikuje až do svojej smrti. František Graus umiera 1.5.1989 vo svojom byte na zhubný nádor žalúdočnej steny.

Dějiny venkovského lidu v době předhusitské

František Graus v roku 1953 vydáva monografiu s názvom *Dějiny venkovského lidu v době předhusitské I.* Za úlohu v tejto monografii si položil analyzovať vidiecke hospodárstvo a výrobu tovaru na vidieku, kolonizáciu, emfyteuzu, feudálnu rentu, sociálnu diferenciaciu, právne postavenie a triedne boje. O dva roky dopísal aj pokračovanie, ktoré ale vychádza až v roku 1957. Druhý diel začína predhovorom. V ďalšej kapitole sa zaoberá literatúrou a prameňmi a naznačuje v nej stav doterajšieho bádania o tejto tematike. Ďalšími kapitolami sú *Venkovské hospodářství ve 13. a 14. století a výroba zboží na venkově; Kolonizace a rozvoj měst a důsledky pro venkovský lid; Emfyteutické právo a jeho vývoj; Dávky a povinnosti venkovského lidu, vývoj feudální renty; Sociální diferenciace venkovského obyvatelstva; Právní postavení poddanského obyvatelstva; Třídní boj venkovského lidu a vývoj názorů na poddané a Shrnutí.*

Graus dospel k nasledujúcim názorom: už v rannom feudalizme bolo poľnohospodárstvo na vyššom štádiu vývoja ako sa predtým súdilo, ďalej, že feudálna spoločnosť sa v Čechách vyvinula z rozkladajúcej rodovej spoločnosti. Ako tretí záver Graus vyvodil, že postavenie sa aj cez chvíľkové zlepšenie, neustále zhoršovalo až niekde dospelo do druhého nevoľníctva.

Na to, aby mohlo byť Grausove dielo vydané, tak muselo byť po novom schválené dvakrát. Kniha bola pôvodne iba s posudkom Josefa Macka, ktorý sa o diele zmienil pochvalne. Macek napísal, že práca je postavená na doteraz neznámych prameňoch. Macek chváli jeho pojmávanie českého stredovekého vidieka ako bojiska pre triedny boj a husitstva ako jeho základne. Prácu následne hodnotili dvaja recenzenti, a tými boli Zdeněk Fiala a Václav Vojtíšek. Fiala vo svojej recenzii hlavne vyčíta jeho pojmávanie národnostnej otázky spojenej s kolonizáciou. V recenzii sa ďalej zameril na to, že Graus informácie ohľadom motivácie kolonizačných aktivít nachádzajúcich sa v prameňoch násilne prispôsobuje k svojim potrebám.

Druhým recenzentom bol Václav Vojtíšek. Vojtíšek odsudzuje, že Graus sa vôbec nezaberal predmarxistickou historiografiou a vyčíta mu používanie prameňov k dopredu prijatým záverom. Vojtíšek odmieta Grausove zníženie významu nemeckej kolonizácie a upozorňuje ho na nepresnosti a voluntarizmus. Graus mu odpovedal, že prijme nejaké korekcie, ale väčšinu kritiky odmietol s tým, že sa jedná o pohľad z iného metodologického uhlu. Bráni sa rôznymi fotokópiami a dokazuje, že Vojtíšek si často zle interpretoval kritizovaný prameň. Ďalší spor ohľadom diela začal po recenzii od Jiřího Kejřa a Vladimíra Procházky. Tento spor sa tiež zvykne nazývať aj ako *Spor s právníkmi*. Spor je možné považovať za priame pokračovanie sporu s Václavom Vojtíškom, pretože Grausovi je vyčítané to isté, tj. neštandardné používanie prameňov a tiež nerešpektovanie zavedenej terminológie.

Bibliografia Františka Grausa

- Chudina městská v době předhusitské*. Dizertačná práca. FF UK Praha. Praha 1948.
- Chudina městská v době předhusitské - Český obchod se sukem ve 14. a počátkem 15. století: K otázce významu středověkého obchodu*. Praha 1949.
- Dejiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské*. Díl I. *Dějiny venkovského lidu od 10. do první poloviny 13. stol.*. Praha 1953.
- Dejiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské*. Díl II. *Dějiny venkovského lidu od poloviny 13. stol. do roku 1419*. Praha 1957.
- Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger: Studien zur Hagiographie der Merowingerzeit*. Praha 1965.
- Lebendige Vergangenheit: Überlieferung im Mittelalter und in den Vorstellungen vom Mittelalter*. Köln 1975.
- Die Nationenbildung der Westslawen im Mittelalter*. Sigmaringen 1980.
- Pest – Geissler – Judenmorde: Das 14. Jahrhundert als Krisenzeit*. Göttingen 1988.
- Ausgewählte Aufsätze (1959-1989)*. MORAW, Peter – SCHWINGES, Rainer Christoph – GILOMEN, Hans - Jorg (eds.). Stuttgart 2002.

Názory iných historikov na Františka Grausa

Františka Grausa možno nazvať najvýznamnejším medievistom druhej polovice 20. storočia. Avšak i naňho sa názory jeho súčasníkov alebo jeho mladších kolegov rôznia. Josef Macek v nekrológu ČČH píše, že František Graus už od začiatku svojho štúdia bol veľmi sčítaný a bádateľský zrelý. Tiež spomína Grausove pestovanie rozsiahleho štúdia prameňov.¹ Profesor Guggisberg nazval Grausa láskavým ironikom a tiež aj múdрым skeptikom.² O jeho

¹ Macek, Josef: † *František Graus (14. 12. 1921 - 1. 5. 1989)*. Český časopis historický 88, 1990, s. 201.

² Morávková, Naděžda: *František Graus a československá poválečná historiografie (= Edice Paměť 61)*. Praha 2013. s. 301.

diele *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské II.* súdi Naděžda Morávková, že jeho cieľom nebolo napísať obsiahle viacväzkové dielo o českých dejinách ranného a vrcholného stredoveku, ale chcel sa stať tvorcom nového, didakticko-materialistického prístupu.³

Odkaz Františka Grausa

Odkaz Františka Grausa v československom dejepisectve je viac než zrejmy. Ako jeden z prvých sa začal zaujímať o život stredovekej spodiny, do československého dejepisectva zaviedol nové chápanie pojmov minulosť, pod ktorým chápal všetko, čo sa kedy udialo, dejiny, ktoré chápal ako určitú časť minulosti, ktorú je možné poznať. Ďalej to bol pojem dejepisectvo, v ktorom videl akýkoľvek popis udalostí a nakoniec pojem historiografia, a to snaha kvalifikovaných vedcov objasniť minulosť. Tvrdil, že pramene treba ďalej skúmať a objavovať ich ďalšie skryté významy v obsahu, pretože v nich sa skrýva „živá minulosť“. Ak história bude aj naďalej trvať na svojej výlučnosti, dôjde k odtrhnutiu minulosti od histórie, a tým sa minulosť stane „mŕtvou“.⁴ František Graus vyslovil teóriu krízy feudalizmu, ktorú chápal ako nahromadenie rozporov a protichodných konfliktov v európskej spoločnosti v 14. storočí. Časom krízu feudalizmu preformuloval na krízu stredoveku, až nakoniec dospel k teórii existencie izolovaných krízových fenoménov, a tú zastával až do konca svojho života.

Bibliografia

Čechura, Jaroslav: *František Graus jako vítěz. Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské II.* In: Beneš, Zdeněk - Jiroušek, Bohumil - Konstlán, Antonín (eds.): *František Graus - člověk a historik. Sborník z pracovního semináře Výzkumného centra pro dějiny vědy konané 10. prosince 2002 (= Práce z dějin vědy 8).* Praha 2004, s. 69-82.

Graus, František: *Současná krize našeho historického vědomí.* Československý časopis historický 16, 1968, s. 485.

Macek, Josef: *† František Graus (14. 12. 1921 - 1. 5. 1989).* Český časopis historický 88, 1990, s. 201-208.

Morávková, Naděžda: *František Graus a československá poválečná historiografie (= Edice Paměť 61).* Praha 2013.

Nodl, Martin: *František Graus - Proměny Grausova pojetí pozdněstředověké krize.* In: Beneš, Zdeněk - Jiroušek, Bohumil - Konstlán, Antonín (eds.): *František Graus - člověk a historik. Sborník z pracovního semináře Výzkumného centra pro dějiny vědy konané 10. prosince 2002 (= Práce z dějin vědy 8).* Praha 2004, s. 99-118.

Wihoda, Martin: *František Graus. Zamyšlený poutník mezi živou a mrtvou minulostí.* In: Hanuš, Jiří - Vlček, Radomír (eds.): *Historik v proměnách doby a prostředí 20. století (= Edice Země a kultura ve střední Evropě 11).* Brno 2009. s. 251-261.

---

³ Morávková, Naděžda: *František Graus a československá poválečná historiografie (= Edice Paměť 61).* Praha 2013. s. 156-157.

⁴ Graus, František: *Současná krize našeho historického vědomí.* Československý časopis historický 16, 1968, s. 485.